Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 41, mei 2026

Jaarverslag 2025

Alarmbellen bij vennen en slootjes

Meetnet dagvlinders: aardbeivlinder uitgelicht

De Vlinderstichting

Vlinders

‘Vlinders’ is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie
Ellen van den Brom, Jurriën van Deijk, Eva Drukker, Maarten Immerzeel, Louis van Oort, Albert Vliegenthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving
Marjelle Molenaar

Omslag
Aardbeivlinder
Foto: Chris van Swaay

Kopij
sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk
Propress, Wageningen
Dit tijdschrift is gedrukt op volledig gerecycled papier.

Advertenties
marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Redactieadres
marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs
U kunt zich aanmelden als donateur via onze website of uw donatie overmaken op NL63 TRIO 0212 4880 74 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen. Donateurs (vanaf € 30 per jaar) ontvangen elk kwartaal het tijdschrift Vlinders. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 1.000. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom.

Opzeggen kan schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres
De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 - 46 73 46
info@vlinderstichting.nl

Algemeen Nut Beogende Instelling
ANBI

Bezoekadres
Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Volg ons op

Vlinder of libel gezien?
Geef het door via www.telmee.nl.

Vragen over een vlinder of libel? Kijk op www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

De Vlinderstichting

4

8

10

13

16

18

22

24

Titia Wolterbeek

Kim Huskens

Beste donateurs,

Voor u ligt een Vlinders boordevol libellen. Redenen genoeg: onze libellenexpert Roy van Grunsven is per 1 april aangesteld als buitengewoon hoogleraar aan Wageningen Universiteit waar hij onderzoek gaat doen en onderwijs gaat geven over de effecten van klimaatverandering op insecten en wat we daaraan kunnen doen. Wij vinden de wetenschappelijke basis onder ons werk heel belangrijk, dus wij zijn hier heel blij mee. En: na vijftien jaar is een nieuwe Rode lijst Libellen vastgesteld, die helaas veelal verontrustende veranderingen laat zien. Roy haalde er het Jeugdjournaal mee, volgens sommige mensen het hoogst haalbare nieuwsmedium in Nederland 😉. Een Rode lijst is belangrijk voor de bescherming van soorten en maakt dat er bij inrichting en beheer meer aandacht is voor bedreigde en ernstig bedreigde libellen. In deze Vlinders vindt u ook ons bondige jaarverslag over 2025 en diverse artikelen over beschermingsmaatregelen voor bedreigde vlindersoorten. En als uitsmijter een heel verassend berichtje in de rubriek Opmerkelijk. Kijk snel op de achterkant (of bewaar het juist voor het laatst!).

Titia Wolterbeek
Directeur/bestuurder

De Libellentelling (5 – 7 juni) en de Tuinvlindertelling (10 – 12 juli) komen er weer aan. We hopen dat zoveel mogelijk mensen door te tellen aandacht krijgen voor deze prachtige insecten. Fijn dus wanneer u meedoet én uw familie, vrienden en buren het ook doen!

Inhoud

Artikelen

Nieuwe Rode Lijst Libellen – Alarmbellen bij vennen en slootjes 4
Groene Gast – NJN'er Jan-Freerk Kloen 8
Wanneer moet je maaien voor de grote vuurvlinder? 10
Ziel, Aaseter of Duivel? Libellen op religieuze schilderijen 13
Relax, tel flex! 16
Het tijmblauwtje – Uit Nederland verdwenen dagvlinders 18
meetnet dagvlinders – De aardbeivlinder 22
Jaarverslag 2025 24

Rubrieken

Wetenschappelijk 27
Boeken 28
Giften 29
In 't kort 29
Nieuws 30
(Web)winkel 31
Opmerkelijk 32

Nieuwe Rode Lijst Libellen

Alarmbellen bij vennen en slootjes

Rode Lijsten worden onder andere gebruikt om te kunnen zien met welke soorten het niet goed gaat en welke met uitsterven bedreigd worden. Dit verandert in de loop van de tijd en daarom moeten Rode Lijsten na een aantal jaar geüpdatet worden. Dit is nu voor de Nederlandse libellen gedaan. De Rode Lijst is belangrijk voor bescherming en beleid: soorten die bedreigd zijn worden extra beschermd. Er is veel veranderd in vergelijking met de vorige Rode Lijst Libellen uit 2011. Er zijn positieve veranderingen, maar ook enkele zorgwekkende ontwikkelingen.

Tekst:
Roy van Grunsven,
Gerdien Bos
De Vlinderstichting
Johan van 't Bosch
EIS Kenniscentrum Insecten
Marnix de Zeeuw & Bram Borkent
CBS*
Foto's:
Roy van Grunsven

Voor de Nederlandse Rode Lijst vergelijken we het huidige voorkomen in Nederland met het referentiejaar 1950. Daarbij kijken we zowel naar verspreiding als naar het aantal individuen (Van Grunsven et al., 2026). We hebben echter pas goede verspreidingstrends vanaf 1991 en aantalstrends vanaf 1999. Van de periode rond 1950 hebben we heel weinig waarnemingen. Om toch de huidige situatie met die van 1950 te kunnen vergelijken gebruiken we de data van 1920-1960 om de toestand in het referentiejaar, 1950, in te schatten. Voor de eerste periode gebruiken we een grove methode die met weinig waarnemingen overweg kan, voor de recente periode gebruiken we de trends van het Meetprogramma Libellen. Een combinatie van zeldzaamheid en trends bepaalt hoe bedreigd een soort is (tabel 1).

Goed nieuws

Drie soorten waren volgens de vorige Rode Lijst Verdwenen uit Nederland (Termaat & Kalkman, 2012), maar zijn dat nu niet meer.

Het is bijna niet meer voor te stellen, maar de sierlijke witsnuitlibel was weg uit Nederland. Nu is hij zo wijdverspreid dat hij niet meer op de Rode Lijst staat. De oostelijke witsnuitlibel is ook terug, maar nog steeds zeldzaam. Deze laatste soort staat als Gevoelig op de nieuwe Rode Lijst.

We hebben ook lang gedacht dat de dwergjuffer uit Nederland verdwenen was. Misschien was dat ook echt zo en is hij teruggekeerd. Het kan ook zijn dat de soort een tijdje over het hoofd is gezien. Hoe het ook zij, op dit moment komt de dwergjuffer wel in Nederland voor, maar is deze wel uiterst zeldzaam. De dwergjuffer valt onder de categorie Ernstig Bedreigd en de kans dat het op de volgende Rode Lijst weer Verdwenen uit Nederland wordt, is aanzienlijk.

Er zijn meer soorten die de goede kant op geschoven zijn, zoals Kempense heidelibel (van Ernstig Bedreigd naar Thans Niet Bedreigd), bosbeekjuffer (van Bedreigd naar Kwetsbaar) en zuidelijke oeverlibel

Tabel 1. Overzicht Rode-Lijstcriteria. Een combinatie van factoren (trend en zeldzaamheid) bepaalt of een soort als Verdwenen (VN), Ernstig Bedreigd (EB), Bedreigd (BE), Kwetsbaar (KW), Gevoelig (GE) of Thans Niet Bedreigd (TNB) op de Rode Lijst komt.

Trend:	*percentage afname*					
stabiel of toegenomen	< 25%		GE	(TNB)	(TNB)	(TNB)
matig afgenomen	25 - < 50%		KW	KW	KW	(TNB)
sterk afgenomen	50 - < 75%		BE	BE	KW	GE
zeer sterk afgenomen	75 - < 100%		EB	BE	KW	GE
maximaal afgenomen	100%	VN				
Zeldzaamheid:	*percentage atlasblokken*	0%	> 0 - < 1%	1 - < 5%	5 - < 12,5%	≥ 12,5%

* *Het CBS heeft de trends bepaald en De Vlinderstichting en EIS Kenniscentrum Insecten zijn verantwoordelijk voor de interpretatie.*

De Noordse witsnuitlibel is een van de venlibellen die sterk in aantal afgenomen zijn; hij staat nu als Bedreigd op de Rode Lijst.

(van Gevoelig naar Thans Niet Bedreigd). De Kempense heidelibel kwam alleen maar voor in de Kempen, daar is hij bijna verdwenen, maar hij heeft nu grote populaties in en rond de Kop van Overijssel. De bosbeekjuffer heeft geprofiteerd van beekherstel. De zuidelijke oeverlibel is nu iets minder zeldzaam dan voorheen en de situatie is dus verbeterd ten opzichte van het referentiejaar. Toen kwam hij namelijk niet in Nederland voor; deze soort heeft duidelijk van klimaatverandering geprofiteerd.

Venlibellen, klimaatverandering en zuurstof

Veel libellen van vennen hebben het moeilijk. Een aantal soorten waren al zeldzaam, maar ze zijn bijna allemaal meer bedreigd geraakt en hebben daarom een zwaardere Rode-Lijststatus gekregen. Speerwaterjuffer was en is Ernstig Bedreigd, maar heeft inmiddels nog minder populaties dan bij de vorige Rode Lijst. Maanwaterjuffer en venglazenmaker zijn beide van Kwetsbaar naar Ernstig Bedreigd gegaan. Ven- en Noordse witsnuitlibel gingen van Kwetsbaar en Thans Niet Bedreigd naar Bedreigd. Deze vier soorten waren nooit heel algemeen, maar ze gaan hard achteruit. Zelfs de tot voor kort algemene watersnuffel en zwarte heidelibel staan nu op de Rode Lijst als Gevoelig en Kwetsbaar. Deze kwamen nog niet zo lang geleden massaal voor bij vrijwel alle vennen.

Bij de achteruitgang van venlibellen lijken klimaatverandering, en daarmee samenhangend de zuurstofbeschikbaarheid in het water, cruciale factoren te zijn. Uit recent onderzoek (Van Kleef et al., 2025) blijkt dat de venlibellen vaak alleen op de meest zuurstofrijke plekjes in de vennen nog overleven. Een hogere watertemperatuur verhoogt de zuurstofbehoefte van een koudbloedige libellenlarf, terwijl warm water juist minder zuurstof bevat. Afbraak van slib versterkt dit, want dit proces gaat sneller bij hoge temperaturen en verbruikt dan ook meer van de al schaarse zuurstof. Op warme dagen hebben venlibellen daardoor waarschijnlijk vaak te weinig zuurstof. In ieder geval een deel van de typische vensoorten lijkt gevoeliger voor zuurstoftekorten te zijn dan zuidelijker verwante soorten. Dat kan verklaren waarom juist deze soorten zo sterk afnemen.

Groene glazenmaker

De groene glazenmaker is vrijwel verdwenen uit het westen van Nederland. In de laagvenen en veenweidegebieden in Noord-Nederland gaat het minder slecht, maar ook daar is de situatie niet rooskleurig. De groene glazenmaker is van Kwetsbaar naar Bedreigd gegaan. Rivierkreeften en slechte waterkwaliteit spelen hierbij een belangrijke rol en helaas breiden de kreeften zich nu ook uit naar het noorden. Over deze soort maken we ons grote zorgen.

Vervelende verrassing

Tot voor kort leek het ondenkbaar, maar de vuurjuffer, een van de meest algemene juffers die we hebben, is op de nieuwe Rode Lijst gekomen als Gevoelig. De soort is nog steeds wijdverbreid, maar als we naar de aantallen kijken zien we een flinke afname: meer dan een halvering sinds 1950. Dit is vooral in de laatste tien jaar gebeurd, na het verschijnen van de vorige Rode Lijst.

Tabel 2. Veel algemene soorten die bijna overal in Nederland voorkomen, zijn in de laatste tien jaar sterk achteruitgegaan en daardoor op de Rode Lijst volgens IUCN-criteria gekomen.

Soort	Rode Lijst IUCN 2024	Rode Lijst NL 2024	Rode Lijst IUCN 2011
Blauwe glazenmaker	Endangered		
Bruine glazenmaker	Endangered		
Weidebeekjuffer	Endangered		
Gewone pantserjuffer	Vulnerable		Near Threatened
Kleine roodoogjuffer	Vulnerable		
Lantaarntje	Vulnerable		Near Threatened
Steenrode heidelibel	Vulnerable		Near Threatened
Vuurjuffer	Vulnerable	Gevoelig	
Watersnuffel	Vulnerable	Gevoelig	
Grote roodoogjuffer	Near Threatened		
Variabele waterjuffer	Near Threatened		

IUCN-criteria

Om te kunnen vergelijken met andere landen maken we ook een Rode Lijst volgens IUCN-criteria. De criteria van de IUCN zijn niet helemaal hetzelfde als de Nederlandse. Het belangrijkste verschil is dat deze niet naar 1950, maar slechts tien jaar terugkijkt. Dit geeft dus meer een beeld van de recente ontwikkelingen. Veel van de gewone soorten laten een zodanige afname zien dat ze op de IUCN-Rode Lijst komen. Gewone pantserjuffer, kleine roodoogjuffer, lantaarntje, steenrode heidelibel, vuurjuffer en watersnuffel zijn allemaal Vulnerable (>30% afgenomen in tien jaar) en grote roodoogjuffer en variabele waterjuffer Near Threatened (>20% afgenomen in tien jaar). Dat zoveel gewone soorten met heel bescheiden eisen aan hun omgeving – ze leven in allerlei slootjes en plassen – zo achteruitgaan is erg zorgwekkend. In het basisrapport van de Rode Lijst van 2011 werd ook al geconstateerd dat er een sterke afname van een viertal algemene soorten was (gewone pantserjuffer, lantaarntje, steenrode heidelibel en zwarte heidelibel), maar deze zijn toen bijgesteld van Vulnerable naar Near Threatened met de opmerking dat de kans op uitsterven nihil leek. Helaas is deze afname versneld doorgezet en komen ze nu alsnog als Vulnerable op de IUCN-lijst. De zwarte heidelibel komt met een afname van 84% in tien jaar nu zelfs als Critically Endangered op de IUCN-Rode Lijst. De laatste tien jaar zijn er dus een aantal zeer zorgwekkende ontwikkelingen die wel op de IUCN-Rode Lijst, maar minder duidelijk op de officiële Rode Lijst te zien zijn (tabel 2).

Vuurjuffer is nog steeds op veel plekken te vinden, maar sterk in aantal afgenomen en nu op de Rode Lijst opgenomen als Gevoelig.

Tabel 3. Een aantal soorten laten een verschuiving zien in hun Rode-Lijststatus ten opzichte van de vorige Rode Lijst. Er zijn ook soorten die dezelfde status hebben behouden.

Soort	Rode Lijst 2024	Rode Lijst 2011
Mercuurwaterjuffer	VN	VN
Bronslibel	VN	VN
Donkere waterjuffer	EB	EB
Speerwaterjuffer	EB	EB
Hoogveenglanslibel	EB	EB
Dwergjuffer	EB	VN
Gewone bronlibel	EB	BE
Maanwaterjuffer	EB	KW
Venglazenmaker	EB	KW
Geelvlekheidelibel	EB	
Noordse winterjuffer	BE	BE
Gaffellibel	BE	BE
Gevlekte glanslibel	BE	BE
Noordse glazenmaker	BE	KW
Groene glazenmaker	BE	KW
Venwitsnuitlibel	BE	KW
Noordse witsnuitlibel	BE	
Bosbeekjuffer	KW	BE
Zwarte heidelibel	KW	
Kleine tanglibel	GE	GE
Oostelijke witsnuit-libel	GE	VN
Vuurjuffer	GE	
Watersnuffel	GE	
Sierlijke witsnuitlibel		VN
Kempense heidelibel		EB
Beekrombout		BE
Gevlekte witsnuitlibel		KW
Zuidelijke oeverlibel		GE

Mercuurwaterjuffer is in de eerste helft van de vorige eeuw uit Nederland verdwenen.

Libellen luiden de noodklok

De Rode Lijst laat een paar duidelijke patronen zien. Een aantal soorten doen het goed, maar er zijn ook serieuze problemen. Veel venlibellen staan enorm onder druk. Groene glazenmaker is recent hard af aan het nemen. En – misschien wel het meest zorgwekkend – de soorten van de simpele slootjes hebben het moeilijk. Als zeldzame soorten – die hele bijzondere vegetaties of omstandigheden nodig hebben – achteruitgaan is dat jammer, omdat we daarmee unieke natuur kwijtraken. Maar dat nu ook hele algemene soorten sterk achteruitgaan, geeft aan dat er iets heel basaals misgaat met de kwaliteit van ons water. Exotische rivierkreeften, droogte, vervuiling van het water met voedingsstoffen en pesticiden spelen ongetwijfeld een rol, maar wat er precies aan de hand is weten we nog niet. Libellen luiden de noodklok om de kwaliteit van ons oppervlaktewater heel hoog op de agenda te zetten!

Literatuur

Grunsven, R.H.A. van, J.G. van 't Bosch & G.I. Bos-Groenendijk (2026). Basisrapport Rode Lijst Libellen 2024 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Rapport VS2025.008, De Vlinderstichting, Wageningen.

Kleef, H.H. van, W.C.E.P. Verberk, B. van de Riet, Y. Verstijnen, B. Achterkamp, J.G.J. Boerrigter, E. Brouwer, A. Kersbergen, R.H.A. van Grunsven, J. Bouwman, D. Tempelman en J.T. Kuper (2025). Achteruitgang van kenmerkende libellen in vennen. Onderzoeksrapport OBN-2021-127-NZ, OBN Natuurkennis, Driebergen.

Termaat, T. & Kalkman, V. (2012). Basisrapport Rode Lijst Libellen 2011 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Brachytron, 14(2), 75-185.

NJN'er Jan-Freerk Kloen

'Liefde voor natuur zit hem in het bloed'

In de rubriek Groene Gast zetten we graag een natuurliefhebber in het zonnetje. Iemand die zich inzet voor natuur en wiens passie gedeeld mag worden. Maak kennis met Groene Gast Jan-Freerk Kloen.

Tekst:
José Kok
Coördinator Vrijwilligers,
De Vlinderstichting

Ik ga een middagje op pad met Jan-Freerk Kloen (23), oud-stagiair bij De Vlinderstichting en al vanaf zijn twaalfde lid van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN). De liefde voor de natuur zat hem in het bloed, want zijn ouders hebben elkaar ontmoet bij de NJN. Aldaar begon Jan-Freerk eerst met reptielen, maar in het tweede jaar pakte hij ook de libellen erbij. Hij heeft veel geleerd op verschillende libellenkampen. Een van die kampen werd geleid door topkenners Christophe Brochard en Marcel Wasscher. Met zulke mentoren gaat de leercurve heel steil: "Ontzettend gaaf!"

Ook in zijn eigen tijd doet hij steeds meer met libellen. Hij fotografeert veel en goed, heeft een eigen blog, en is nu bezig met larvenhuidjes determineren met behulp van de nieuwe gids.

Al snel merk ik dat hij zo'n typische NJN-eigenschap heeft: verantwoordelijkheidsgevoel. Dat komt bij velen vanzelf omdat de kampen worden georganiseerd door de NJN'ers zelf. We lopen samen over het Wekeromse Zand, waar hij zijn onderzoek voor De Vlinderstichting heeft gedaan aan venglazenmakers. Jan-Freerk: "Dit jaar is het treurig gesteld met de libellen. Door de warmte en de droogte gaat het niet goed." We lopen van een van de droogste delen van Nederland, het stuifzand, naar een vennetje waar altijd wel water in staat. Jan-Freerk legt uit dat dit wordt gevoed door grondwater, omdat het zo diep is. Hij pakt meteen de verrekijker en kijkt vanaf een afstandje wat er zit.

"Ik zie vaak al aan het gedrag wat er vliegt. Zeker met de glazenmakers."

"Ik ben gefascineerd door de noordelijke libellensoorten. Er zitten zulke mooie soorten bij! De venglazenmaker is er ook een. Door mijn onderzoek kwam ik erachter dat Nederland hoort bij de warmste 1% van zijn verspreidingsgebied. Maar er zijn libellen die nóg koudere omstandigheden nodig hebben. Ze lopen met de opwarming allemaal tegen hun grens aan. De zuidelijke soorten die je erbij krijgt zijn allemaal generalisten. Ook soorten als bruine glazenmaker, maanwaterjuffer en zwarte heidelibel zijn koudeminnende specialisten die door de klimaatopwarming bedreigd worden."

Jan-Freerk Kloen

Blauwe glazenmaker, man en vrouw.

Jan-Freerk Kloen

Bruine glazenmaker.

Jan-Freerk kijkt over het water en wijst me op de vele blauwe glazenmakers. “De vrouwtjes leggen hun eitjes best ver van de kant, de larven sluipen ook vaak meters van het water pas uit. Omdat de keizerlibellen nu weg zijn durven ze weer, anders worden ze weggejaagd. Kijk, copula’s houtpantserjuffer vliegen voorbij en op dat gras zitten tengere pantserjuffers eitjes te leggen!”

Hij vertelt, en zijn ogen stralen: “De NJN is leuk voor iedereen die de natuur en buiten zijn leuk vindt. Er komen heel veel verschillende mensen, maar iedereen vindt zijn plekje.”

“Het is dé plek om je soortenkennis op te krikken als je dat leuk vindt, maar ook ruimte voor als je gewoon graag in de natuur bent.”

“Het is een leuke combi van een dolle boel met echt serieus leren en waarnemingen doen. Lid zijn mag tot en met je 25e, het is dus echt voor en door jongeren. Er zijn veel tradities, waarvan er sommige al zo oud als de NJN zijn (105 jaar!), maar je hoeft nooit mee te doen als je iets niet leuk vindt, en …”

“Wacht, ik ben even afgeleid: een bruine glazenmaker!”

Snel pakt hij zijn camera en rent naar de andere kant van het vennetje. Hij krijgt hem op de foto.

Jan-Freerk vertelt over zijn fietsvakantie in Zweden, vorig jaar. “In Zweden zie je opeens hoe hoogveen eruit hoort te zien als het ongestoord is. Heel groot en heel ontoegankelijk, als je niet goed uitkijkt zak je tot je middel weg. Er zijn veel bijzondere planten, veel bijzondere libellen. Je mag bijna overal van het pad, je kunt het echt ervaren. Het is overweldigend om te zien hoe het hoort te zijn. En dan kom je weer terug in Nederland … en dat is dan best een teleurstelling. Wat wij hier hebben stelt eigenlijk niks meer voor.”

“En in Nederland is er zo weinig hoogveen dat je het niet kunt máken een stap van het pad te gaan – het is zó aangetast.”

Ik vraag hem waarvan hij droomt: wat zou hij willen veranderen als dat mogelijk was? Hij vertelt dat hij de klimaatverandering zou willen stoppen. Dan zouden die noordelijke soorten voor Nederland bewaard blijven. Hij wordt er zo triest van dat vroeger maanwaterjuffer, venglazenmaker en zwarte heidelibel heel algemeen waren en dat ze nu verdrongen worden tot enkele plekjes waar er maar enkele zitten. Maar voorlopig gaat hij zich eerst inzetten voor reptielen en amfibieën. Na zijn stage bij De Vlinderstichting is Jan-Freerk namelijk aan de slag bij RAVON als projectmedewerker. Hier werkt hij onder andere aan het project Pad uit de Put waarbij ze paddenplannen maken voor gemeenten om het leven van amfibieën binnen de bebouwde kom makkelijker te maken. ●

Wanneer moet je maaien voor de grote vuurvlinder?

Het maaien van gebieden is een belangrijk thema voor vlinderbeschermers. Van origine is maaien bedoeld om gewas te oogsten. Binnen natuurgebieden is het doel verschoven naar het voorkomen dat een gebied dichtgroeit. Helaas sneuvelen er bij elke maaibeweging ook insecten. Dit is een dilemma: hoeveel maai je, wanneer maai je en hoe zorg je dat er niet te veel insecten sneuvelen?

Tekst: Lonneke Teunissen, Annika Vermaat & Henk de Vries
De Vlinderstichting

Annika Vermaat

Helemaal niet maaien is vaak geen optie, omdat het gebied dan verandert en je de kenmerkende soorten kwijtraakt. Er zijn verschillende strategieën bedacht om soorten zo goed mogelijk te beschermen. Voorbeelden hiervan zijn: gefaseerd maaien (delen maaien en andere delen op een later tijdstip of in een volgend jaar maaien), sinusmaaien (delen op verschillende momenten maaien, waarbij sinusachtige patronen ontstaan) of “maai mei niet” waarbij het maaiwerk pas later in het seizoen wordt uitgevoerd.

Maaidilemma

Dit dilemma geldt ook bij het beheer van de moerasgebieden waarin de grote vuurvlinder leeft. Deze gebieden bestaan voor een groot deel uit riet dat jaarlijks wordt gemaaid, delen in de winter en delen in de zomer. Van oorsprong werd er alleen in de winter gemaaid voor rietoogst, maar om verschillende kruiden te beschermen tegen te overdadige rietgroei worden nu ook delen in de zomer gemaaid. Een belangrijk aandachtspunt voor de overleving van eitjes en rupsen van de grote vuurvlinder is het al dan niet meemaaien van waterzuring, de waardplant van de grote vuurvlinder. Eitjes en rupsen zitten in de zomer langdurig op deze plant en maaien ervan betekent het verlies van het overgrote deel van de populatie. Stoppen met maaien is echter geen goede oplossing, omdat het gebied dan zou dichtgroeien en daarmee ongeschikt zou worden voor veel laagveensoorten, waaronder de grote vuurvlinder. Gefaseerd maaien – waarbij delen van de vegetatie blijven staan – zou kunnen, maar dan zijn er nog steeds flinke verliezen van eitjes en rupsen.

Om te voorkomen dat eitjes en rupsen worden weggemaaid, worden in de twee leefgebieden van de grote vuurvlinder, de Weerribben en de Rottige Meente, stokken geplaatst bij planten met eitjes. Vervolgens wordt om de gemarkeerde planten heen gemaaid om zo de eitjes die erop zitten te beschermen. In de zomer komen de rupsen uit deze eitjes. Die voeden zich kort met de plant, waarna ze in de nazomer in winterrust gaan. De waterzuringplanten sterven in de herfst bovengronds af, om in het voorjaar weer uit te lopen. De rupsen keren dan terug op de weer uitgegroeide planten om te eten en te groeien en zich uiteindelijk te verpoppen. De eitjes en kleine rupsjes worden dus beschermd door in de zomer om de gemarkeerde planten heen te maaien. Maar wat is het effect van dit aangepaste zomermaaibeheer op de lange termijn?

Korte versus lange termijn

Om die vraag te kunnen beantwoorden zoomen we in op de Weerribben. Al zo'n 25 jaar (inschatting Jeroen Bredenbeek, voormalige beheerder) worden hier delen van het terrein op de aangepaste manier in de zomer gemaaid, waarbij anders dan bij het traditionele wintermaaien, planten met eitjes worden gemarkeerd en beschermd. Dit lijkt een positief effect te hebben op de groei van de vlinderpopulatie, aangezien de aantallen hier sindsdien flink zijn toegenomen. Afgelopen jaar waren de aantallen zelfs bijzonder hoog: Henk telt al zo’n 25 jaar eitjes in dit gebied, maar heeft nog nooit eerder planten gezien met zo veel eitjes als dit jaar. Er waren zelfs planten met meer dan 150 eitjes! Eerder was een normale telling enkele eitjes, met af en toe een uitschieter naar enkele tientallen.

Lonneke Teunissen

Stokken geplaatst bij overgroeide waterzuringplanten met eitjes.

Henk de Vries

Veldwerk voor onderzoek naar eitjes gaat – in tegenstelling tot veldwerk voor vlinders – ook bij regen gewoon door.

Hoewel het de laatste jaren goed lijkt te gaan met de grote vuurvlinder in de Weerribben, laat de manier van maaien nu ook nadelige effecten zien op de waterzuringplanten. Door de hoge(re) aantallen vlinders, en dus ook eitjes, zijn er veel waterzuringplanten waar meerdere jaren niet in de buurt wordt gemaaid. Dit leidt ertoe dat de vegetatie rondom telkens met eitjes bezette planten hoog blijft en steeds dichter wordt over de jaren. Hierdoor worden de waterzuringplanten steeds meer overgroeid en krijgen ze op den duur te weinig licht om goed te kunnen groeien. Waar het aangepaste maaibeheer op de korte termijn dus bevorderlijk is voor de grotevuurvlinderpopulatie, is het nog maar de vraag of deze manier van beheren ook op de lange termijn gunstig blijft.

Wintermaaien de oplossing?

Om meer inzicht te krijgen in de effecten van dit maaibeheer is door De Vlinderstichting in 2025 een driejarig onderzoek gestart in samenwerking met Staatsbosbeheer en in opdracht van de provincie Overijssel. In dit onderzoek wordt het maaien in de zomer om waterzuringplanten met eitjes heen, vergeleken met het maaien in de winter van de gehele vegetatie, inclusief dode bladeren van alle waterzuringplanten. De ondergrondse knol van de planten met allerlei reservestoffen blijft hierbij onaangetast. Deze manier van maaien voorkomt dat de waterzuringplanten worden overgroeid door andere planten, omdat planten die anders blijven staan zo (ook) worden weggemaaid. Maar het is ook spannend, aangezien de grote vuurvlinder overwintert als kleine rups. Tijdens de overwintering zit een deel van de rupsen aan de voet van de waardplant of verstopt zich laag bij en in de bodem, en een deel zit hoger dan de noodzakelijke maaihoogte verstopt in de vegetatie. Hoe de rupsen precies verdeeld zijn over de verschillende vegetatielagen is nog niet bekend. Dit onderzoek zal uit gaan wijzen of er bij wintermaaien voldoende (laag zittende) rupsjes worden gespaard.

Dit doen we door de verschillen die ontstaan tussen de waterzuringplanten bij maaien in de zomer of in de winter te onderzoeken en door te kijken naar de overleving van de eitjes tot volgroeide rupsen van de grote vuurvlinder. Hiervoor worden op tien verschillende locaties in de Weerribben delen gemaaid volgens de huidige manier, in de zomer, en op andere delen wordt er gemaaid in de winter, zonder de planten te beschermen tijdens het maaien. De komende jaren zullen uitwijzen of maaien in de winter inderdaad ten goede komt van de waterzuringplanten, zonder nadelige effecten op de overleving van de grote vuurvlinder. Hieruit kunnen we leren of wintermaaien inderdaad de toekomst is voor het behoud van de grote vuurvlinder en zijn leefgebied op de lange termijn. ●

Ziel, Aaseter of Duivel?
Libellen op religieuze schilderijen

In Nederland komen zo'n 65 verschillende soorten libellen voor. Libellen zijn voor hun levenscyclus grotendeels afhankelijk van water: ze zetten hun eitjes in of nabij het water af en brengen het grootste deel van hun leven onder water door als larven. De larven vormen een belangrijke schakel in de voedselketen. Ze jagen op kleine waterdiertjes en staan zelf op het menu van vissen, amfibieën, waterkevers et cetera. Tijdens hun larvenstadium vervellen ze tussen de negen en zeventien keer tot ze volgroeid zijn. Hoewel libellen vandaag de dag worden gewaardeerd voor hun mooie kleuren en delicate vleugels, werden deze insecten in de middeleeuwen gevreesd. In middeleeuwse kunst werden libellen afgebeeld als monsterlijke aaseters, rechtstreeks uit de hel.

Tekst:
Alec van Rijsewijk
Historicus

Maar wat is de relatie tussen libellen en de hel? In de middeleeuwen dacht men dat libellen een giftige beet of steek hadden. Hierdoor werd de libel een symbool voor Satan, zoals te zien aan de verschillende duivelse namen waarmee libellen in Europa bekendstaan: in Engeland als dragonfly, in Ierland als devil's needle, in Duitsland als Teufelspferd (duivelspaard), Satansbolzen (Satansbout) en Teufelsnadel (duivelsnaald), in Frankrijk als cheval du diable (duivelspaard), aiguille diable (duivelsnaald) en agent du diable (agent van de duivel) en in Wallonië als dragon (draak).

Leger van de duivel

Een vroeg voorbeeld van libellen in de schilderkunst is te vinden op een memento mori huwelijksportret van een anonieme Duitse kunstenaar uit circa 1470. Dit dubbelportret toont een modieus jong echtpaar op de voorzijde en datzelfde liefkozende echtpaar in een verregaande staat van ontbinding op de achterzijde. De loshangende lijkwaden tonen de rottende lichamen die door slangen, wormen, maden en vliegen worden aangevroten. Op de rechter onderarm van de man zit een beekrombout (figuur 1) en op de linkervoet van de vrouw zit een bosbeekjuffer (figuur 2). Deze insecten worden soms geïnterpreteerd als de zielen van de twee geliefden die hun kadavers verlaten. Voor de mannelijke 'ziel' is een robuuste libel gekozen en voor de vrouwelijke 'ziel' een delicate waterjuffer. Het is waarschijnlijker dat de libel en de juffer bij het leger van de duivel horen. In de middeleeuwen werd er van alle 'onderkruipsels' (insecten, schaaldieren, spinachtigen, reptielen en amfibieën) gedacht dat zij zich niet seksueel voortplanten, maar uit dood materiaal geboren worden. Daarnaast zouden alle onderkruipsels aaseters zijn. In de onderwereld zouden zij ook door de duivel gebruikt worden als strafwerktuigen. De rottende kadavers leerden de toeschouwer een belangrijke les: aards genot is tijdelijk, daarom moet de mens zich voorbereiden op het eeuwige leven in het hiernamaals.

Het schilderij 'Maagd en kind met libel' van de Frans-Vlaamse Meester van Saint Giles uit circa 1500 toont Maria die liefkozend op het Christuskind in haar armen neerkijkt. De kleine Jezus heeft een libel

Figuur 1. Detail van De dode geliefden, anoniem, ca. 1470, Musées de la ville de Strasbourg.

Figuur 2. Detail van De dode geliefden, anoniem, ca. 1470, Musées de la ville de Strasbourg.

Figuur 3. Detail van 'Maagd en kind met libel', Meester van Saint Giles, ca. 1500, Metropolitan Museum of Art, New York.

Figuur 4. Detail van 'Saul bij de heks van Endor', Jacob Cornelisz. van Oostsanen, 1526, Rijksmuseum, Amsterdam.

Figuur 5. Detail van 'De val der opstandige engelen', Pieter Bruegel, 1562, KMSKB, Brussel.

tussen de wijsvinger en duim van zijn linkerhand geklemd. Met zijn rechterhand houdt hij een koord vast, dat aan het lichaam van het insect is bevestigd (afb. 3). De libel kan geen kant op. Op het eerste gezicht lijkt dit op een spelend kind dat een insect plaagt. In klassieke Griekse teksten is al te lezen hoe kinderen torren als levend speelgoed gebruikten door een koord aan hun pootjes vast te binden en vandaag de dag gaan kinderen tijdens het buitenspelen even wreed met insecten om. Het schilderij van de Meester van Saint Giles toont geen spelend kind, maar de strijd tussen goed en kwaad. Het Christuskind werd vaak met een vlinder afgebeeld als verwijzing naar zijn wederopstanding na de dood. Deze libel verwijst niet naar de ziel, maar naar de aartsvijand van Christus. Door zijn zelfopoffering wist Christus de mensheid van de erfzonde te verlossen en dus uit de klauwen van de duivel te redden. Door het Christuskind af te beelden met een duivelse libel tussen zijn vingers, wist de Meester van Saint Giles de overwinning van Christus op de duivel op een ongelofelijk subtiele manier weer te geven.

Libellen werden ook vaak tussen hordes duivels afgebeeld. Op het schilderij 'Saul bij de heks van Endor' van de Amsterdamse schilder Jacob Cornelisz. van Oostsanen uit 1526 is te zien hoe de heks van Endor een geest oproept in opdracht van de Bijbelse koning Saul. De compositie wordt gedomineerd door een kleurrijke heksensabbat en het schilderij kan gezien worden als een waarschuwing tegen hekserij. Geheel links op de compositie is een gebochelde duivel afgebeeld. Hij staat naast een rokende vuurpot en heeft een toverspiegel in zijn hand. In de zestiende eeuw geloofde men dat toverspiegels onder andere gebruikt konden worden om onzichtbare geesten zichtbaar te maken. Dit is precies wat de gebochelde duivel aan het doen is. Een van de kleine duivels die uit de vuurpot opvliegen heeft de gedaante van een glazenmaker aangenomen (figuur 4). Een laatste duivelse libel is in de rechteronderhoek van 'De val van de opstandige engelen' van Pieter Bruegel te vinden. Op het paneel uit 1562 vliegt een enorme zwarte libel tussen de hordes groteske monsters (figuur 5).

Waardering om sierlijkheid

In de negentiende en twintigste eeuw lieten Europese kunstenaars zich weer volop inspireren door de kleurrijke en elegante insecten. De kunststroming die het meest gebruikmaakte van de libel als dierlijk motief is de jugendstil (1890-1914). Deze kunststroming verzette zich tegen de uniformiteit die met industrialisatie gepaard ging en haalde inspiratie uit de natuur. De libellen waren volledig ontdaan van hun duivelse associaties en werden puur om hun sierlijkheid gewaardeerd. Gelukkig voor de kleine insecten worden ze vandaag de dag nog steeds voornamelijk met sierlijkheid geassocieerd en zijn hun negatieve middeleeuwse associaties grotendeels vergeten.

Literatuur

De bronnen geraadpleegd voor dit artikel zijn te vinden via www.vlinderstichting.nl/tijdschrift-vlinders/bronnen of via deze QR-code:

De Vlinderstichting

Tel je mee?

www.tuintelling.nl

Relax, tel flex!

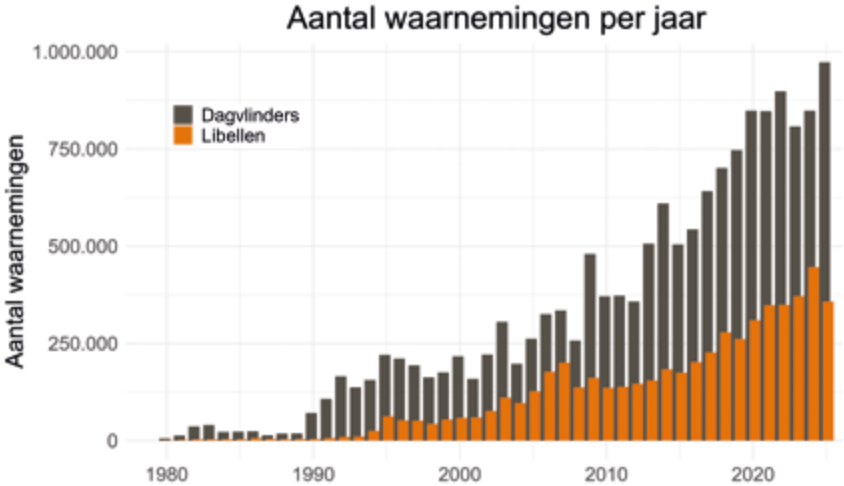
Groen maakt gelukkig en een groene omgeving heeft een positieve invloed op onze gezondheid. Geen wonder dat mensen graag tot rust komen door een rondje te wandelen in de natuur. Hoe mooi is het om als natuurliefhebber tijdens dat rondje bij te kunnen dragen aan natuuronderzoek? Met de nieuwe campagne 'Relax, tel flex!' roepen we wandelaars op tot soorten tellen.

Tekst:
Gerdien Bos &
Marjelle Molenaar
De Vlinderstichting

Als je vlinders, libellen of hommels telt voor een van de meetnetten, overkomt je het vast weleens. Je bent op vakantie ergens in Nederland, wandelt op een prachtig – of minder prachtig – plekje en denkt: "wat zou het toch mooi zijn als hier ook een meetnetroute of -punt ligt. Maar tellingen voor een meetnet moeten herhaaldelijk op dezelfde plek, op dezelfde manier gedaan worden. Dat geeft nu eenmaal de betrouwbaarste data en zorgt dat we onderbouwde trends van soorten kunnen berekenen. Dat vakantieplekje ligt vast niet om de hoek, dus zelf een meetnetroute starten op die plek is geen optie. Misschien telt er al iemand anders, maar misschien ook niet. Hier biedt flextellen uitkomst. Flextellen is, zoals de naam al zegt, flexibel. Je telt wanneer, waar en hoe vaak je maar wilt. Dat biedt ook mogelijkheden voor mensen die wel graag bij willen dragen aan vlinder- of libellenonderzoek, maar om wat voor reden dan ook geen mogelijkheid hebben om te tellen voor een van de meetnetten.

Flextellen

Met je smartphone op zak en de juiste app geïnstalleerd kun je op elk moment een flextelling starten. Wanneer je een flextelling doet, wordt je hele telling als een totaalpakket opgeslagen. De begintijd en eindtijd worden vastgelegd en je looproute wordt bijgehouden gedurende je telling. Tijdens je wandeling is het de bedoeling dat je alle individuen van de hele soortgroep vastlegt. Zo weten we achteraf precies welke soorten je hebt gezien én welke niet, en ook waar je precies hebt gelopen, maar misschien wel niets hebt gezien. Deze manier van tellen is niet nieuw: wie al kwartiertellingen doet met de ButterflyCount app, een Sessie start in Observation (Waarneming.nl) of soortgroepen telt met de LiveAtlas via Avimap, telt al volgens het principe van flextellen. Toch is het nog lang niet bij iedereen bekend. Het biedt een mooie aanvulling op de meetnetten en heeft veel meerwaarde ten opzichte van losse waarnemingen.

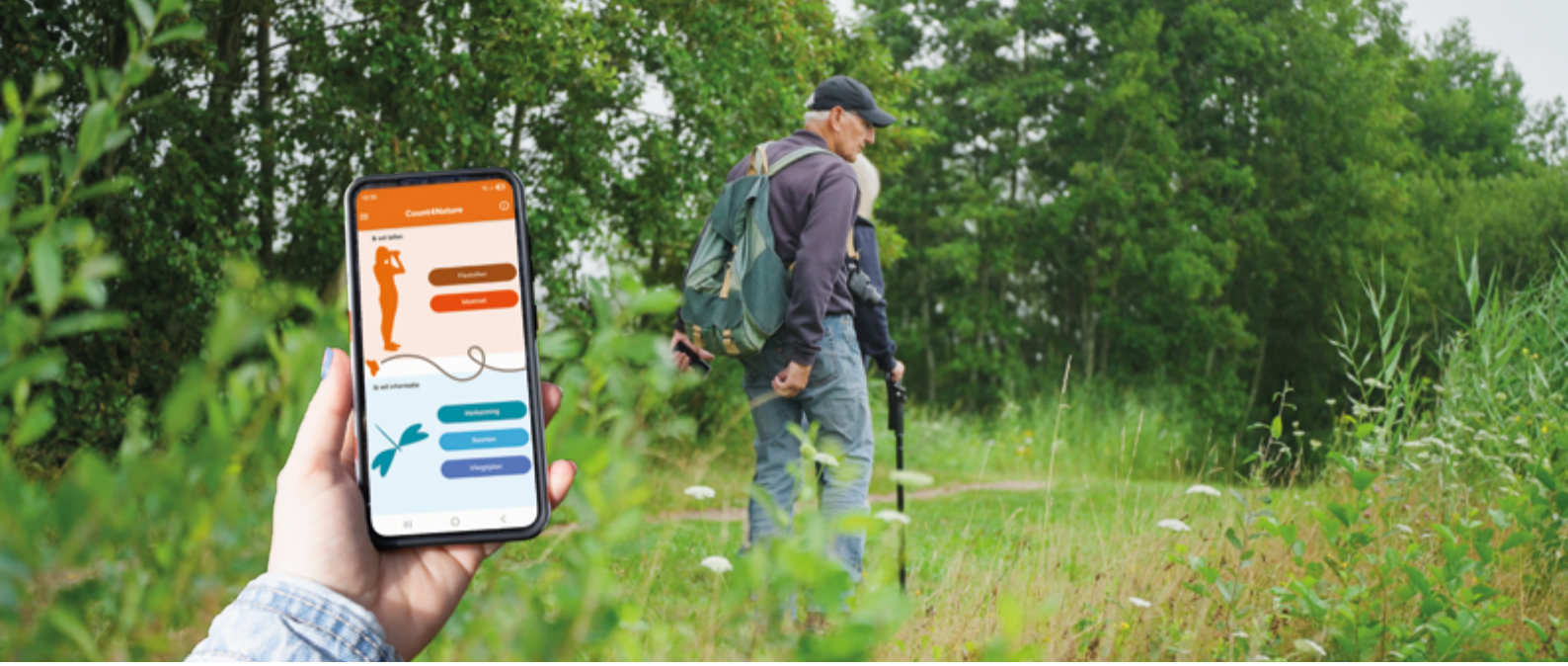
Figuur 1. In 2025 werden er 972.682 waarnemingen van dagvlinders doorgegeven in de Nationale Databank Flora en Fauna. Een recordaantal!

Waarnemersinspanning

Het aantal waarnemingen van vlinders en libellen is door het gemak van invoeren via apps als Obsidentify in de loop van de jaren exponentieel gegroeid. In totaal zijn er momenteel meer dan 15 miljoen Nederlandse dagvlinderwaarnemingen. Voor libellen zijn dat er bijna 5,7 miljoen. Voor beide soortgroepen geldt dat het aantal waarnemingen dat jaarlijks wordt doorgegeven zo'n beetje is vervijfvoudigd ten opzichte van begin deze eeuw.

Nu betekent meer waarnemingen natuurlijk niet dat er ook meer vlinders zijn. Het is alleen maar steeds makkelijker geworden om waarnemingen door te geven en er zijn steeds meer mensen die dat doen. Vlinders zijn er juist steeds minder. Om dat goed te berekenen, moet je dus corrigeren voor de waarnemersinspanning.

Een probleem van losse waarnemingen is dat we vaak niet weten wat de waarnemersinspanning is geweest. Heeft iemand tien vlinders gezien, maar alleen die ene leuke soort ingevoerd? Of heeft iemand op zijn wandelrondje van elke soort alleen maar het eerste exemplaar ingevoerd? En als er helemaal geen

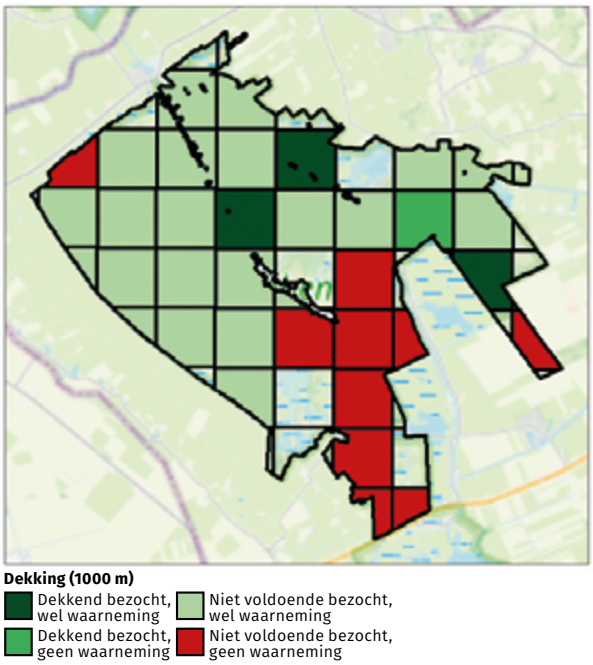
waarnemingen zijn, zijn er dan geen vlinders en libellen, of is er gewoon nog nooit iemand geweest? Al deze vragen worden opgelost door te gaan flextellen in plaats van losse waarnemingen door te geven.

Nulwaarnemingen

Het belang van deze manier van tellen kunnen we illustreren met een voorbeeld uit de praktijk. Omdat Natura 2000-gebieden een speciale beschermingsstatus hebben, is er in die gebieden ook extra veel informatie nodig. Een van de vragen die elke zes jaar beantwoord moeten worden is: in welke kilometerhokken van het gebied komt de doelsoort voor? Laten we eens kijken naar de Habitatrichtlijnsoort groene glazenmaker in N2000-gebied de Weerribben. Het gebied heeft 35 km-hokken met potentieel leefgebied. In 24 daarvan is de soort waargenomen in de afgelopen zes jaar. Daar komt de soort dus voor. In de overige 11 hokken is de soort niet waargenomen. Maar is er ook voldoende gezocht? Om afwezigheid van een soort vast te stellen, moet er een geldige nulwaarneming zijn. En die hebben we pas als we weten dat iemand in de juiste periode in dat hok naar de groene glazenmaker heeft gezocht, maar geen enkel individu heeft gevonden. Ook moet die persoon een substantieel deel van het hok doorzocht hebben, niet alleen maar een heel klein puntje. Met losse waarnemingen hebben we zulke informatie niet, maar met flextellingen wél, omdat de looproute wordt opgeslagen. Zo weten we dat in één hok wel voldoende is gezocht, maar de soort niet is waargenomen. Uit de overige tien hokken hebben we geen geldige nulwaarneming en dus ook geen informatie over aan- of afwezigheid van de groene glazenmaker.

Count4Nature

Flextellen doe je met een app waarmee je waarnemingen kunt doorgeven én de looproute kunt bijhouden. De Vlinderstichting heeft hiervoor de app Count4Nature ontwikkeld. Mocht je al tellen voor een van de meetnetten: in deze app is het ook mogelijk om deze routes in te voeren.

Teldekking (waarnemingen én nulwaarnemingen) van de groene glazenmaker in de Weerribben in de periode 2020-2025.

Je hoeft geen expert te zijn. Elke wandeling telt mee, ook als je naar de supermarkt loopt of de hond uitlaat. En onthoud: als je helemaal geen vlinders ziet, geeft je telling evenveel informatie als wanneer je wel vlinders ziet. Relax, tel flex en help mee om waardevolle informatie over vlinders en libellen te verzamelen.

Informatie over flextellen, het herkennen van vlinders en een overzicht van geschikte apps vind je op www.vlinderstichting.nl/flextellingen.
Je vindt er ook een promofilmpje om andere mensen enthousiast te maken over flextellen. ●

Het tijmblauwtje

Uit Nederland verdwenen dagvlinders

Tekst & foto's: Chris van Swaay
De Vlinderstichting

Sinds 1850 verdwenen vijftien soorten dagvlinders uit Nederland. In deze serie leggen we telkens een van de verdwenen soorten onder de loep. Hoe verdween deze soort? Waarom verdween hij? En zou hij nog kunnen terugkeren?

Er zijn in totaal maar 71 waarnemingen van het tijmblauwtje in Nederland bekend. Dat geeft al aan dat de soort altijd zeldzaam geweest is. Wel is een groot deel verzameld, zodat we bij die vlinders zeker weten dat het niet om verwisselingen met het gentiaanblauwtje of pimpernelblauwtje gaat.

De Graaf meldt de soort nog niet in 1853, de eerste beschrijving komt uit Groningen (Gavere, 1867): *"Plus rare et quelques années on la chercherait en vain. Fréquente en 1851." ("Zeldzamer [dan het gentiaanblauwtje] en verschillende jaren zonder resultaat gezocht. Veelvuldig in 1851.")* Voor het leefgebied meldt hij: *"Se trouve avec l'espece précédente" ("Samen te vinden met de vorige soort [gentiaanblauwtje].")* Die beschrijft hij voor vochtige graslanden, die in de winter onder water staan. Juist van deze Groningse vindplaats zijn geen vlinders bewaard gebleven, zodat we niet 100% zeker weten of het hier daadwerkelijk om het tijmblauwtje ging.

Snellen vermeldt in 1867 alleen: *"Vliegt in Julij en Augustus, op bloemrijke drooge plaatsen. Tot dusverre alleen in Gelderland, in de omstreken van Arnhem, bij de buitenplaats Mariëndaal gevangen."* Dit betreft het oudst bekende exemplaar van het tijmblauwtje in Nederland dat in 1853 verzameld is door Quirijn Maurits Rudolph Ver Huell en bewaard is gebleven (vroeger bevond het zich in het Zoölogisch Museum in Amsterdam, dat is opgegaan in Naturalis).

Heylaerts vond de soort in Breda en schrijft in 1870: *"t. r. dans les fortifications en Août (3 mâles le 2 Août 1865, les seuls que j'ai pris)." ("heel zeldzaam op de vestingwallen in augustus (drie mannetjes op 2 augustus 1865, de enige die ik heb bemachtigd.")*

In de negentiende eeuw zijn er verder verspreide waarnemingen over het land, maar zelden meer dan één jaar achter elkaar van één plek. Van 1901 tot 1904 zijn er daarna twintig vangsten uit de omgeving van de Slangenburg bij Doetinchem bewaard gebleven. Samen met andere waarnemingen in die tijd uit Doetinchem en Laag-Keppel lijkt het aannemelijk dat zich in deze streek destijds een populatie bevond, al weten we niet precies waar die zich bevonden heeft of hoe het er daar uitzag.
Ter Haar schrijft in 1910: *"bij voorkeur op bloemen van wilde marjolein, esparcette".* Overigens kwam wilde marjolein in die tijd weinig voor in de westelijke Achterhoek en bij Arnhem, in tegenstelling tot grote tijm. Esparcette werd ook in Nederland ingezaaid, maar was wild heel zeldzaam. In Duitsland wordt het tijmblauwtje ook nu nog gevonden op droge kalkgraslanden met veel tijm en vaak met jeneverbes.

Daarna zijn er weer alleen verspreide waarnemingen, zelden van meer dan één jaar van één plek. Bovendien komen er steeds grotere gaten tussen de waarnemingen. Lempke schrijft in 1939: *"Sporadisch. Ongetwijfeld niet (meer?) inheemsch."* Na 1950 is er nog één losse waarneming op 20 augustus 1964 bij Bunde in Limburg, maar dit was een zichtwaarneming op 1,5 m afstand (Camping, 1965). Omdat deze waarneming meer dan tien jaar na 1950 ligt, en er geen aanwijzingen zijn voor voortplanting, gaan we ervan uit dat het tijmblauwtje na 1950 is verdwenen als standvlinder uit Nederland.

Figuur 1. Rivierduin met tijm en jeneverbes bij Ommen.

Op twee exemplaren op 1 en 6 juni 1927 bij Kerkrade na zijn alle Nederlandse tijmblauwtjes tussen 5 juli en 8 september gevonden, met een piek rond midden juli (al komt die vooral door de vlinders uit Slangenburg). Dit is opvallend veel later dan de huidige populaties in het westen van Duitsland, waar de soort vooral in juni op kalkgraslanden vliegt.

De vondsten uit midden negentiende eeuw bij Groningen zijn lastig te duiden, zeker omdat de habitat zo vreemd (namelijk als vochtige tot natte graslanden) beschreven wordt, en ook omdat geen vlinders bewaard zijn gebleven. Ze zijn ongetwijfeld verzameld, maar de vlinders zijn later verloren gegaan. Zouden vrouwtjes van het gentiaanblauwtje verkeerd gedetermineerd zijn? Begin twintigste eeuw heeft zich in de westelijke Achterhoek wel een populatie bevonden. Hoe lang die er al was is lastig te zeggen, de streek werd weinig bezocht voor het zoeken naar vlinders. Toen Klokman (de verzamelaar die ze hier ving) ophield met zijn bezoeken aan de Slangenburg en omgeving, stopten ook de vangsten daar van het tijmblauwtje. Daarbuiten zijn eigenlijk alleen losse waarnemingen bekend, meestal ook maar uit één jaar.

Al met al lijkt het erop of we alleen in de westelijke Achterhoek een populatie gehad hebben van het tijmblauwtje. Maar ook moet het tijmblauwtje destijds veel gezworven hebben. Immers, het beperkt aantal vlinderaars ving elke paar jaar wel weer ergens een vlinder. Met het huidige aantal waarnemers had het zo maar jaarlijks raak geweest kunnen zijn. En ongetwijfeld een hoop fotografen hebben aangetrokken.

Leefgebied

Het is moeilijk uit de waarnemingen te distilleren in welk leefgebied de tijmblauwtjes gevlogen zullen hebben. In het buitenland zijn dit vaak droge kalkrijke graslanden met veel tijm (en jeneverbes), maar zoiets hebben we buiten Zuid-Limburg niet in Nederland. In de westelijke Achterhoek zal het landschap vooral hebben bestaan uit een mengeling van akkertjes, graslanden en hakhoutbosjes, op het landgoed Slangenburg ook hoger opgaand bos en

Figuur 2. Leefgebied tijmblauwtje Eifel.

heidevelden. Hier zal lokaal tijm zijn voorgekomen, wellicht leek het bij Laag-Keppel wel op de situatie zoals we die kennen van enkele gebieden langs de Overijsselse Vecht (figuur 1).

Net als de andere mierenblauwtjes leeft het tijmblauwtje het grootste deel van zijn leven in een nest van een knoopmier, hier de zandsteekmier (*Myrmica sabuleti*). Op Verspreidingsatlas.nl lijkt dat geen heel zeldzame soort, maar hij komt ook niet zomaar overal voor. Maar 100 jaar geleden keek nog bijna niemand naar mieren, dus het voorkomen in de westelijke Achterhoek kan zomaar gemist zijn.

Toekomstperspectief

Lempke ging er negentig jaar geleden al van uit dat het tijmblauwtje was verdwenen uit ons land. Leefgebied is er op dit moment ook niet in Nederland, en ik zie het ook niet zomaar ontstaan. Bovendien is de soort ook over de grens lokaal en zeldzaam, pas wat verder weg kan hij meer gevonden worden. Wie tijmblauwtjes wil zien kan (nog) naar de Eifel of moet anders verder Duitsland of Frankrijk in.

Literatuur

Camping, M.W. (1965): Maculinea arion L. (Lep., Lycaenidae). Entomologische Berichten (Amsterdam) 25 (7), 126.

Gavere, C. de (1867): Notices sur quelques macrolépidoptères indigènes. Tijdschrift voor Entomologie 10, 185-217.

Graaf, H.W. de (1853): Nederlandsche schubvleugelige Insekten (Lepidoptera). In: Herklots, J.A. Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland: onder medewerking van onderscheidene geleerden en beoefenaars der dierkunde. Eerste deel. Brill, Leiden, pp. 1-55.

Heylaerts, F.J.M. (1870): Les macrolépidoptères des environs de Bréda. Tijdschrift voor Entomologie 13, 142-157.

Lempke, B.J. (1936): Catalogus der Nederlandsche Macrolepidoptera I. Tijdschrift voor Entomologie 79, 238-316.

Snellen, P.C.T. (1867): De Vlinders van Nederland : Macrolepidoptera, systematisch beschreven. Nijhoff, 's-Gravenhage.

Figuur 3. Tijmblauwtje.

De aardbeivlinder

Zo zie je hem, zo ben je hem kwijt. En je knipperde alleen maar even met je ogen. Een klein snel bruin vlindertje dat je makkelijk over het hoofd kunt zien: de aardbeivlinder. Vroeger vrij algemeen, maar tegenwoordig niet meer.

Tekst:
Chris van Swaay,
Tove van der Weerd,
De Vlinderstichting
& Bram Borkent
CBS

De aardbeivlinder komt verspreid over de noordelijke helft van Nederland voor. Er zijn nu nog 18 populaties over, allemaal in natuurgebieden. Daarbij valt op dat hij in uiteenlopende leefgebieden vliegt: van de duinen in Holland, Schiermonnikoog en het Bargerveen tot het laagveen van de Wieden en de droge heide op de Veluwe. Twee populaties springen eruit omdat ze een groot oppervlak bestrijken en er soms ook veel vlinders gezien worden of werden: het Bargerveen in Zuidoost-Drenthe en de duinen tussen Noordwijkerhout en IJmuiden, die we verder in dit artikel de duinen van Noord-Holland noemen. In dit artikel vergelijken we de trend in de grootste twee populaties, waar samen meer dan 60% van de Nederlandse aardbeivlinders vliegt, met die van de overige 16 veel kleinere populaties.

In het Bargerveen vliegen de aardbeivlinders vooral op de bovenveense graslanden: vochtige graslanden die rond het echte hoogveen liggen. In de Hollandse duinen kan de aardbeivlinder vooral gevonden worden vrij dicht achter de eerste duinenrij waar veel dauwbraam groeit, hier de belangrijkste waardplant. In de rest van Nederland worden de eitjes meestal afgezet op tormentil.

Gelukkig zijn er voor zo'n toch zeldzame soort veel routes waarop hij geteld wordt. In het Bargerveen zijn er in totaal 15 routes waarop minstens twee jaar minimaal drie keer in een jaar aardbeivlinders geteld zijn (eerste jaar is 1995). In de duinen van Noord-Holland zijn dit er 36, vanaf het begin van het meetnet in 1992. In de rest van Nederland zijn er 59 routes.

Kijken we naar de indexen (figuur 1), waarbij de totale aantallen van het eerste monitorjaar gebruikt zijn als referentie, dan zien we dat de aardbeivlinder het in het Bargerveen goed doet, al is de trend over de hele periode onzeker door de grote schommelingen. In de rest van Nederland lijkt de situatie over de jaren min of meer stabiel. Hierbij valt op dat de fluctuaties in het Bargerveen en de rest van Nederland vaak gelijk op gaan: een goed jaar in het Bargerveen is meestal ook een goed jaar in de rest van Nederland. Verder zijn de afgelopen jaren niet goed geweest voor de aardbeivlinder. In het Bargerveen zijn de aantallen zelfs sinds 1996 niet zo laag geweest. Hier kan meespelen dat het Bargerveen steeds natter wordt en de bovenveense graslanden daarmee ook langzaam iets minder geschikt worden voor de aardbeivlinder.

Chris van Swaay

Tormentil in bovenveens grasland in Bargerveen.

Michiel Wallis de Vries

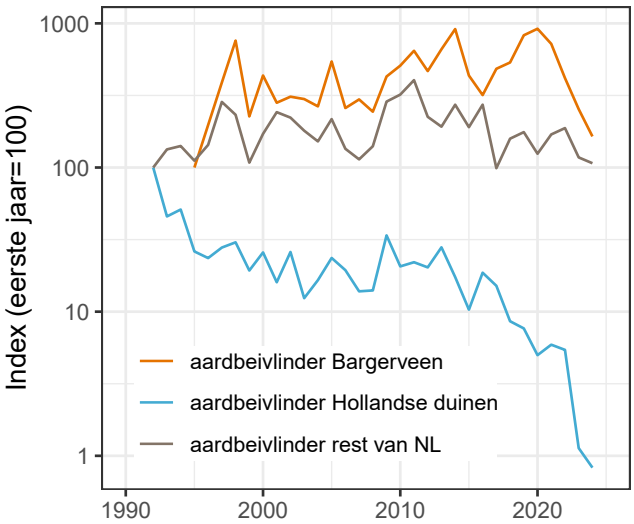

Dauwbraam in de duinen. De bamboestok geeft een eiafzetplek aan.

Leefgebied van de aardbeivlinder: bovenveens grasland in het Bargerveen.

Aardbeivlinder. Chris van Swaay

Figuur 1. Indexcijfers van de aardbeivlinder op log-schaal over de jaren voor twee opvallend grote populaties, vergeleken met de indexcijfers van de aardbeivlinder in de rest van Nederland.

Maar hoe anders is de situatie in de Hollandse duinen? Vanaf het begin is hier een sterk dalende trend, die zich de laatste jaren zelfs nog lijkt te versterken. Inmiddels is de index onder de 1 gezakt, wat betekent dat we hier meer dan 99% van de vlinders kwijt zijn. In dit tempo lijkt het een kwestie van (korte) tijd voor de soort hier verdwenen is.

Wat kan de oorzaak zijn van deze opvallende daling? Wallis de Vries (2025) laat zien dat de aardbeivlinder vrijwel verdwenen is uit de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) door sterke begrazing met damherten. Het vroegere dauwbraamlandschap en de dauwbraamvegetaties bestaan niet meer, bevestigt ook teller Joop Mourik. In het Nationaal Park Zuid-Kennemerland – dat tussen de AWD en IJmuiden ligt – is de achteruitgang kleiner. Er is hier veel minder begrazing door damherten geweest. Het aantal damherten in de AWD is de laatste jaren weliswaar flink gedaald, en het aantal nectarplanten is de laatste jaren wel toegenomen, maar er is nog steeds maar 14% van het nectaraanbod vergeleken met begin jaren 1990 (Wallis de Vries, 2025). Ook de lage konijnenstand (CLO, 2025), stikstofdepositie en klimaatverandering (hete zomers, wanneer de rupsen moeten groeien, of juist duinvalleien die onder water staan) zullen hun effect gehad hebben.

Al met al blijft de aardbeivlinder een vrij zeldzame vlinder in Nederland. De grote achteruitgang in aantallen in de Noord-Hollandse duinen maakt de soort nog kwetsbaarder. Gelukkig zijn de andere populaties in Nederland vrij stabiel, met nog één grote populatie in het Bargerveen, en een reeks kleinere populaties. Te hopen valt dat de situatie in de Noord-Hollandse duinen snel verbetert.

Literatuur

CLO (2025). Fauna van de duinen, 1990-2023 (indicator 1123, versie 22, 28 januari 2025), www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Wallis de Vries, M.F. (2025). Effecten van populatiebeheer van damherten op vlindertrends in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Rapport VS2025.020, De Vlinderstichting, Wageningen.

Jaarverslag 2025

De Vlinderstichting is dé organisatie die de deskundigheid in Nederland en Europa over vlinders en libellen bundelt. We maken ons sterk voor het behoud en herstel van vlinders en libellen in Nederland en Europa, en ook voor de biodiversiteit in het algemeen. Hoe we dat afgelopen jaar, in 2025, hebben gedaan is te lezen in dit jaarverslag.

Wie, wat & hoe

Wij doen alles wat we kunnen om te zorgen dat over honderd jaar alle vlinder- en libellensoorten weer voorkomen waar ze van nature thuishoren. Onze kracht zit in kennis en inspiratie:

- Wij zorgen dat wij weten hoe het met de vlinders en libellen gaat (monitoring) en wat ze nodig hebben (ecologisch onderzoek).
- Op basis daarvan adviseren en inspireren wij beheerders – van natuur, boerenland, openbare ruimte en tuinen – om rekening te houden met vlinders en libellen.
- Daarvoor ontplooien wij activiteiten en voeren wij projecten uit.

Mede mogelijk gemaakt door ...

Ons werk is mogelijk mede dankzij financiële bijdragen van onze trouwe donateurs, waar wij heel blij mee zijn. En ook door speciale (eenmalige) giften en erfenissen. Deze bijdragen weten wij elk jaar ongeveer te vertienvoudigen met projectfinancieringen van – vooral – overheden, maar ook van ngo's en bedrijven. Daarbij geven wij onafhankelijk advies en behouden – in formele zin – onze onafhankelijke positie en rechten als rechtspersoon. De door ons ontwikkelde kennis en adviezen publiceren we zo veel mogelijk op onze website, in ons tijdschrift Vlinders, in wetenschappelijke artikelen of elders. Wij zouden onze projecten niet kunnen uitvoeren zonder hulp van de opdrachtgevers, subsidiegevers als het Cultuurfonds en de Nationale Postcode Loterij en natuurlijk onze talloze vrijwilligers. Dank hiervoor!

Medewerkers

De Vlinderstichting is een gezonde en groeiende organisatie. Ook in 2025 hebben we nieuwe collega's mogen verwelkomen, ieder met inbreng van zijn of haar specifieke kennis en ervaring. Op ons kantoor in Wageningen werkten op 31 december 42 medewerkers waarvan 38 in vaste dienst; in totaal 32,13 fte. De medewerkers werden in Wageningen ondersteund door veertien vrijwilligers, waarvan er zeven helpen bij het verzorgen van de vlinderkweek. Op www.vlinderstichting.nl/medewerkers leest u meer over iedereen die bij ons in dienst is. Negentien studenten liepen stage bij ons of deden een afstudeervak. En we hebben weer een groot aantal Groene Trainees (jongeren tussen 16 en 30 jaar) begeleid.

Bestuur

Titia Wolterbeek, directeur/bestuurder

Raad van Toezicht 2025

De Raad van Toezicht bestaat uit vijf leden. Op 31 december waren dat: Margriet Rouhof (TenneT, voorzitter), Michaela van Wassenaer (HIP Nederland), Rob Wortelboer (EY), Bas Rüter (Landschap Noord-Holland) en Liesbeth Bakker (Wageningen University & Research/ NIOO-KNAW).

Financiën en administratie

Het financieel jaarverslag wordt in juni vastgesteld door de Raad van Toezicht. Daarna wordt het gepubliceerd op onze website en in het augustusnummer van Vlinders.

Groei achterban 2025

Het aantal donateurs op 31/12/2025 was 5.790. Het totaal aantal volgers via sociale media lijkt flink afgenomen ten opzichte van 2024. Dit is te verklaren door de bewuste keuze om in 2025 definitief te stoppen met het gebruik van X (Twitter). Gelukkig weten volgers ons langzaam maar gestaag te vinden op andere vergelijkbare platforms. De aantallen zijn verdeeld over:

- Facebook 37.136
- Instagram 26.358
- LinkedIn 11.678
- Threads 2852
- Bluesky 2731
- Mastodon 571

Ook ontvingen eind 2025 ruim 44.000 mensen onze digitale nieuwsbrief.

Projecten

Op de volgende bladzijden geven wij een beeld van enkele projecten waar we in 2025 aan hebben gewerkt. Bij elk stuk staat de naam van de medewerker vermeld die er meer over kan vertellen.

Beschermingsfonds: aanpakken voor onze bedreigde soorten

Afgelopen jaar hebben we vanuit het Vlinderstichting-beschermingsfonds écht aan uitvoering kunnen werken. Deze winter zijn we bezig geweest met het geschikt maken van bossen in Noord-Limburg voor de bruine eikenpage. Iets westelijker, op de Kempen, kunnen we maatregelen treffen voor meer kruiden in de schrale graslanden voor de veldparelmoervlinder. Voor het gentiaanblauwtje hebben we afgelopen jaar kennis gebundeld in een workshop voor kleinschalig beheer. Zo kunnen beheerders én vrijwilligers in hun eigen gebieden aan de slag voor deze soort. Met vrijwilligers zijn we ook bezig voor het spiegeldikkopje in De Zoom, in de regio Limburg. De verbinding tussen beheerders en vrijwilligers is van groot belang. Met het beschermingsfonds proberen we zo met werk méér werk te maken.

- Wouter Oe

Werken aan Basiskwaliteit Natuur in stad en land

In de herfst van 2024 zijn we gestart met het Kennisprogramma Basiskwaliteit Natuur (BKN). 'We' zijn een consortium van organisaties – Naturalis, SoortenNL, Deltaplan Biodiversiteitsherstel, Vogelbescherming en IUCN – om het aangenomen beleid voor BKN in praktijk te gaan brengen. Vanuit SoortenNL levert De Vlinderstichting een belangrijke bijdrage om onze kennis over soorten, monitoring en beheer in te brengen. Het programma richt zich zowel op het stedelijke als het landelijke gebied: delen van het land waar natuur niet de hoofdfunctie is. In 2025 is een handboek uitgebracht over de condities voor BKN in stedelijke landschappen. Eenzelfde handboek is in voorbereiding voor het landelijke gebied (het agrarische gebied samen met de aangrenzende bermen, watergangen en kleine landschapselementen) en ook voor de monitoring van BKN komt een handboek beschikbaar. Want BKN gaat weliswaar in eerste instantie om het verbeteren van de condities in het landschap, maar de monitoring van de soorten moet vervolgens laten zien of dit ook het gewenste resultaat oplevert.

- Michiel Wallis de Vries

Michiel Wallis de Vries

Als de condities van het landschap op orde zijn en dus de Basiskwaliteit Natuur voldoet, dan biedt het landelijke gebied veel kansen voor onze soorten.

Jurriën van Deijk

Spiegeldikkopje.

PollHab

De kwaliteit van de Europees beschermde Natura 2000-habitattypen bestaat uit een aantal aspecten, zoals vegetatie, abiotiek en structuurkenmerken. Een ander belangrijk kwaliteitsaspect van een habitattype is de aanwezigheid van typische soorten. Dit zijn soorten die aangeven dat een habitattype gezond en stabiel is. Tot nu toe werden vooral planten, en in sommige landen een beperkt aantal groepen diersoorten, als typische soorten aangewezen. Als Vlinderstichting willen we het belang van nachtvlinders en andere bestuivers onder de aandacht brengen en hun nut als indicatoren benutten om een vinger aan de pols te houden voor de kwaliteit van habitattypen en daarmee de bescherming van soorten. Daarom zijn we aangesloten bij het Europese project Pollinators typical of habitats protected under the Habitats Directive (PollHab), geleid door de Universiteit van Padova. Binnen dit project worden nu soorten uit vier grote groepen bestuivers toegevoegd als typische soorten. Dit zijn naast de bijen en zweefvliegen ook de dagvlinders en nachtvlinders. Bestuivers zijn een waardevolle toevoeging, omdat zij vaak snel reageren op veranderingen in het leefgebied en bovendien afhankelijk zijn van andere aspecten van de habitattypen, zoals het beschikbare microklimaat en de aanwezigheid van nectarplanten.

- Jurriën van Deijk

EMBRACE

In augustus 2024 is de Natuurherstelverordening (NHV) van de EU in werking getreden. De graslandvlinderindex (GVI) is een van de indicatoren binnen artikel 11 van de NHV. In Nederland berekenen we al enkele jaren de GVI (zie QR-code), maar de EU wil ook graag deze indicator voor alle 27 landen samen hebben. In het EMBRACE-project rekenen we samen met collega's uit het Verenigd Koninkrijk deze GVI voor de EU uit. Daarnaast wordt binnen dit project gewerkt aan het uitbreiden en verder verstevigen van vlindermonitoring in alle 27 lidstaten van de EU.

- Chris van Swaay

Trend van graslandvlinders (GVI), 1992-2024

Jurgen Rotteveel

In de polder Enge Wormer, nabij Zaanstad en op het voormalige eiland Wieringen wordt gewerkt aan een aangepast maaibeleid ten behoeve van graslandvlinders.

Graslandvlinders in Noord-Holland

Vanuit het actieve soortenbeleid van de provincie Noord-Holland werken we aan het behoud en herstel van graslandvlinderpopulaties. In de polder Enge Wormer, nabij Zaanstad en op het voormalige eiland Wieringen werken we samen met gebiedspartijen en boeren aan een aangepast maaibeleid op graslanden. Medewerkers van De Vlinderstichting en vrijwilligers voeren sinds 2023 flextellingen uit om de vlinders en wilde bijen in kaart te brengen. De eerste voorzichtige resultaten laten een positief effect zien van het over laten staan van delen van de vegetatie.

- Barbara Kalkman

Kansen voor het veenhooibeestje in het Bargerveen

Het voor hoogvenen kenmerkende veenhooibeestje is in 1967 voor het laatst in het Drentse Bargerveen waargenomen. Het hoogveenherstel verloopt daar voorspoedig door vele maatregelen voor herstel van de waterhuishouding. We hebben in opdracht van de provincie samen met Stichting Bargerveen onderzocht of er inmiddels weer voldoende geschikt leefgebied aanwezig is voor een succesvolle herintroductie van het veenhooibeestje. De hier belangrijke waardplant voor de rupsen, eenarig wollegras, komt veelvuldig in het gebied voor en als nectarplant is er aan dophei ook geen gebrek. Maar het waterpeil wisselt nog te veel. Zeker in droge jaren zakt het water te diep weg. Wanneer de verdroging op landschapsschaal kan worden tegengegaan liggen er zeker goede kansen voor een terugkeer van de vlinder, maar op korte termijn is dat nog niet het geval.

- Michiel Wallis de Vries

Rode Lijst Libellen

Na 15 jaar (de vorige Rode Lijst stamde uit 2011) heeft de Rode Lijst Libellen een update gekregen. Er is nogal wat veranderd. Aan de ene kant zien we een groot effect van klimaatopwarming, waardoor sommige zuidelijke soorten een positieve ontwikkeling laten zien. Aan de andere kant zien we veel soorten hard achteruitgaan. Vooral vensoorten worden bedreigd. Ook opvallend is dat een heel aantal algemene soorten een plekje op de lijst heeft gekregen, wat doet vermoeden dat we ons zorgen moeten maken over de kwaliteit van ons oppervlaktewater. Zie voor meer informatie bladzijde 4 van deze Vlinders.

- Gerdien Bos

Herstelt de vlinderstand in de Amsterdamse Waterleidingduinen?

De vlinderstand in de Amsterdamse Waterleidingduinen daalde tussen 2005 en 2016 dramatisch door de explosieve toename van verwilderde damherten. Die zorgden voor overbegrazing van veel waard- en nectarplanten. Sinds 2016 wordt de hertenstand door afschot geleidelijk weer teruggebracht tot een peil dat voor herstel van vegetatie en vlinders zou moeten zorgen. In 2024 was de doelstand nog niet bereikt, maar was de hertenpopulatie wel al met 70% teruggebracht. Analyse van de tellingen uit het vlindermeetnet in opdracht van Waternet liet zien dat de bloemenrijkdom door deze ingreep weer aan het terugkeren is, maar nog niet op het oude peil is. De vlinderstand laat ook een kentering zien, maar helaas alleen van achteruitgang naar stabilisatie op een laag niveau. Voor herstel is voorlopig dus nog een verdere afname van de hertenstand nodig.

- Michiel Wallis de Vries

Monitoring van vlinders en wilde bijen in de Hollandse Delta

Van 2023 tot en met 2025 heeft De Vlinderstichting monitoring uitgevoerd op 750 dijken en wegbermen in beheer bij het Waterschap Hollandse Delta. Op deze dijken en bermen wordt verschillend maaibeheer uitgevoerd. Op 33% van de bermen werd regulier beheer uitgevoerd, op 67% van de bermen werd ecologisch beheer uitgevoerd, waarvan bij 60% van de bermen het maaisel wordt afgevoerd en op 7% van de bermen ook gefaseerd gemaaid wordt. Op bermen en dijken waar het maaisel afgevoerd wordt en waar gefaseerd gemaaid wordt, werden meer graslandsoorten aangetroffen, zoals argusvlinder, bruin blauwtje, moshommel en zandhommel.

- Barbara Kalkman ●

Anthonie Stip

Monitoring van wilde bijen in de Hollandse Delta.

Elke editie van Vlinders vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Kenmerken en bedreigde status van libellen

In een publicatie van het project DRAGON zijn alle Europese libellen met hun kenmerken in beeld gebracht. Hiervoor zijn onder andere kenmerken als voorkeur voor stromend of stilstaand water, formaat en vliegtijd verzameld en zijn libellen die op elkaar lijken geclusterd in een n-dimensionele ruimte, de “trait space”. Dit is vergeleken met de status op de Europese Rode Lijst en de twee onderliggende factoren, negatieve trends en een beperkte verspreiding. Bedreigde en kwetsbare soorten zijn vooral te vinden bij bepaalde combinaties van kenmerken, dus bepaalde plekken in die “trait space”. Kwetsbare soorten komen vooral voor in voedselarme wateren (vennen en hoogvenen) en in mediterrane beekjes. Ze hebben ook een langere larvale ontwikkeling, maar bij soorten die kwetsbaar zijn door een klein verspreidingsgebied zien we ook veel soorten met een korte levenscyclus. Soorten die bedreigd zijn doordat ze een negatieve trend hebben, zijn vooral soorten met een voorkeur voor lagere temperaturen.
Welke soorten bedreigd zijn, is dus niet willekeurig. Bedreigde soorten lijken op elkaar en hebben bepaalde kenmerken gemeen. Deze analyse geeft inzichten in welke kenmerken dat zijn en daarmee ook in wat de oorzaken van de bedreiging kunnen zijn.

Nicvert, L. et al. (2026). Linking species traits and vulnerability indicators in European Odonata. Biological Conservation, 317, 111786.

Vlinders hebben liever runderen dan schapen

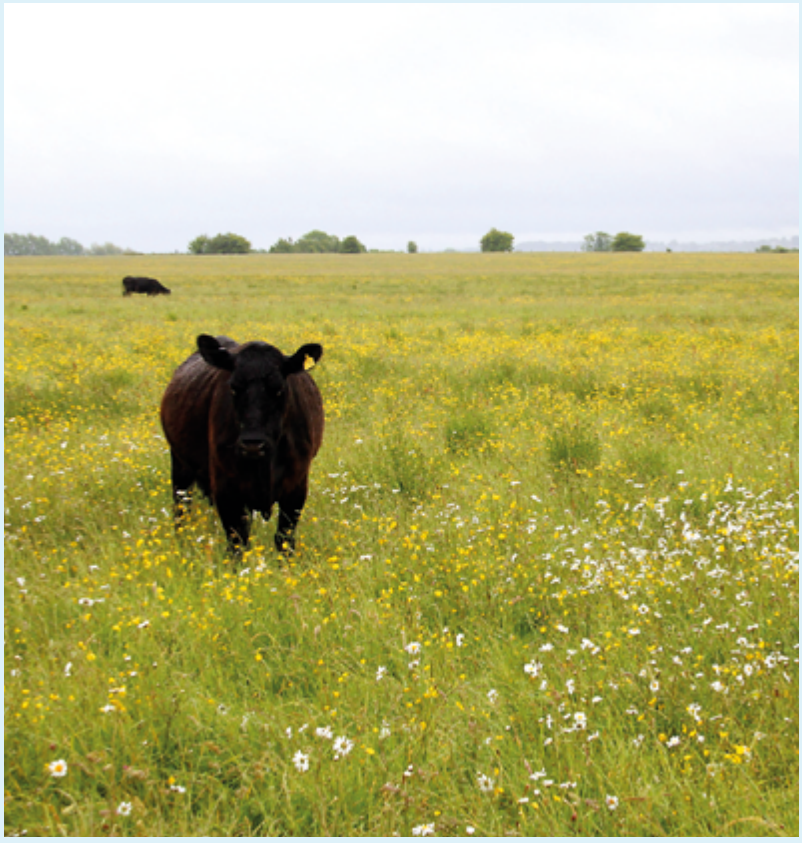
Over de ideale uitvoering van begrazing voor het bevorderen van vlinderrijke landschappen is nog steeds veel te doen. In deze studie uit Engeland werden ruim 20 jaar aan monitoringgegevens van dagvlinders gebruikt om de invloed van extensieve begrazing met runderen en schapen op de vlindergemeenschap met elkaar te vergelijken en met een ruim vijftig jaar onbegraasd gebleven gebied; op landschapsschaal was de begrazingsintensiteit voor runderen en schapen gelijk. Het onderzoeksgebied bestond overwegend uit kalkgrasland.
Op extensief door runderen begraasde locaties bleken 4,9 keer meer vlinders te vliegen dan extensief door schapen begraasde plekken en 1,4 keer meer vlinders dan op onbegraasde plekken. De soortenrijkdom van vlinders was ook aanzienlijk hoger met runderbegrazing dan bij zowel geen begrazing als schapenbegrazing. Ook de zeldzame vlindersoorten, waaronder de grote parelmoervlinder, waren relatief talrijk bij runderbegrazing.

De studie onderstreept dat de invloed van runderen voor vlinders een stuk gunstiger uitwerkt dan die van schapen. De auteurs pleiten ervoor om verschuiving van schapen- naar runderbegrazing serieus te overwegen en dat het tijdelijk uit begrazing nemen ook positief kan uitpakken. Vanuit de Nederlandse ervaringen kan daaraan worden toegevoegd dat gescheperde begrazing een deel van de nadelen kan wegnemen en dat bij onze hoge stikstofbelasting na het uit begrazing nemen verruiging van de vegetatie snel op de loer ligt.

Wrigley, R. et al. (2026). The effect of different grazing managements on butterfly abundance, diversity and composition at a calcareous upland site. Ecological Solutions and Evidence, 7, e70210.

Tekst:
Michiel Wallis de Vries & Roy van Grunsven
De Vlinderstichting

Michiel Wallis de Vries

Begrazing door runderen is gunstiger voor vlinders dan door schapen.

Boeken

De slimste vlindergids

Jan Rodts is een natuurliefhebber en toegewijd faunabeschermer. In 2019 schreef hij al 'De slimste vogelgids', die een groot succes was. In dit boek 'De slimste vlindergids' brengt hij een andere diergroep voor het voetlicht: de dagvlinders. De gids behandelt alle 100 dagvlinders die voorkomen in de Benelux.
Wat direct opvalt aan deze gids is dat de vlinders op kleur zijn ingedeeld en niet per familie zoals in de meeste andere vlinderboeken.
Het boek begint met een uitleg van de informatie op elke vlinderpagina. Voor de beginnende vlinderaar worden begrippen als Rode Lijst en vliegtijd uitgelegd. Het verschil tussen dag- en nachtvlinders komt aan de orde inclusief enkele foto's die de verschillen tonen. Beschrijvingen van de bouw van een dagvlinder en zijn levenscyclus zijn helder uitgelegd.

Het grootste deel van het boek wordt gevormd door de soortenpagina's, beginnend met de witte tinten en eindigend met de donkere tinten. De kleuren zijn ook aan de buitenranden van de bladzijden gedrukt,

zodat je makkelijk naar het deel met de juiste kleur kunt gaan. Elke vlinder heeft een dubbele pagina, met links de beschrijving met alle kenmerken en rechts foto's. De foto's zijn heel duidelijk en de kenmerken van de vlinder zijn met een cijfer aangegeven en in de tekst benoemd. Naast de foto's van boven- en onderkant is ook een foto van de rups opgenomen.
Voor elke vlinder is er een verspreidingskaartje, waarin per regio de Rode Lijst-status wordt getoond. Het kaartje is onderverdeeld in Nederland, Vlaanderen, Wallonië en Luxemburg.
Voor elke soort worden de vliegperiode en het aantal generaties weergegeven in een handig cirkeldiagram. Ook korte informatie over de biotoopvoorkeur, waardplanten en gelijkende soorten ontbreekt niet.
Een dilemma bij het sorteren van vlinders op kleur is het feit dat mannetje en vrouwtje soms heel verschillende kleuren hebben. De makers hebben dit opgelost door dezelfde soort bij twee kleurgroepen op te nemen: het oranjetipje staat zowel bij de witte groep als bij de oranje groep.
Dit boek is een duidelijk en compleet soortenoverzicht van de vlinders uit de Benelux, vooral gericht op beginnende vlinderaars. Het is mooi om door te bladeren, maar ook handzaam genoeg om mee naar buiten te nemen en te duiken in de fascinerende wereld van de vlinders.

Jan Rodts, De slimste vlindergids. Uitgeverij Houtekiet.
ISBN 978 90 572 0941 3.
Prijs in de boekhandel: € 32,99

Annet Vink

Natuurlijke processen in Nederland

Een handboek over natuurlijke processen in ons land bestond nog niet. Dat kon ‘rewilder’ van het eerste uur Leo Linnartz niet over zijn kant laten gaan. Vanuit het perspectief van verwildering heeft hij voor de belangrijke landschappen in Nederland de processen geschetst die het landschap en de vegetatie bepalen – en hoe je de inzichten daarover kunt gebruiken om een bijdrage te leveren aan natuurherstel via de werking van natuurlijke processen.
Het boek is sober vormgegeven als A4-paperback, maar daardoor ook spotgoedkoop en toch rijkelijk geïllustreerd met foto’s uit binnen- en buitenland en de platen van Jeroen Helmer die natuurlijke processen in beeld brengen. De vijf hoofdstukken na de inleiding behandelen allereerst de natuurlijke processen – en hoe deze door de mens zijn veranderd – langs de kust en de rivieren, in de laaggelegen veengebieden, op de hoge zandgronden met hun beekdalen en hoogvenen, en ten slotte in het Limburgse heuvelland. Vervolgens worden vier routes naar verwildering behandeld: herstel van de waterhuishouding, versterking van ruimtelijke samenhang, bosomvorming en natuurlijke begrazing. Daarna worden belangrijke aspecten bij de uitvoering daarvan toegelicht, gevolgd door een overzicht van mogelijke knelpunten. Het slothoofdstuk biedt de lezer richtlijnen en tips om ‘Aan de slag’ te gaan.

Voor een boek van 120 bladzijden is het inzicht geven in zowel de theorie over natuurlijke processen als de praktijk van het werken ermee een erg ambitieuze opgave. Verwacht daarom niet al te veel vlinders en libellen in het boek tegen te komen en ook geen degelijk onderbouwde landschapsecologische verhandelingen of uiteenzetting over de complexe dynamiek van levensgemeenschappen: het gaat om de grote lijn en de ervaringen uit het veld. In het dankwoord erkent Linnartz ook dat dit boek ‘nooit af zal zijn’ en dat hij hoopt op aanvullingen en verbeteringen. Het vizier is duidelijk gericht op de praktijk van het bevorderen van natuurlijke processen. Dat is een mooie uitdaging en de vele kleurrijke voorbeelden die worden aangehaald bieden volop inspiratie om die uitdaging aan te gaan.

Leo Linnartz, Natuurlijke processen in Nederland: Rewilding in theorie en praktijk. ARK Rewilding Nederland.
ISBN 978 90 904 0890 3.
Prijs: € 12,50

Michiel Wallis de Vries

Giften

Bijzondere giften

Afgelopen periode hebben wij weer mooie giften mogen ontvangen voor de bescherming van vlinders en libellen. Zo doneerde mevrouw E.A.M. B. K. € 2.500 namens haar partner met dementie. A. v. D. uit Nigtevecht doneerde € 500 aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds. En A.J.M. L-K schonk ons € 500. Uit nalatenschappen ontvingen wij € 20.000. Dit bedrag komt ten goede aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds. Medewerkers van Sequoia Vermogensbeheer kozen De Vlinderstichting als een van de goede doelen voor een donatie. Via stichting Abri voor Dieren mochten wij daarom € 6.250 ontvangen. Ook Stichting Pelgrimshoeve en Stichting van Helten dachten aan vlinders en libellen en schonken respectievelijk € 400 en € 1.500. Verder kwamen er diverse extra giften van donateurs binnen: € 475 van mevrouw K. W.W. uit Terwolde, € 220 van de heer J.H. B. uit Wassenaar en € 200 van mevrouw M. H. uit Leeuwarden.

Alle gulle gevers hartelijk dank!

Geef.nl

Wist u dat De Vlinderstichting ook op Geef.nl actief is? Dit platform maakt het gemakkelijk om zelf een geefactie te starten die je direct kan koppelen aan De Vlinderstichting. Het platform is gratis te gebruiken en het opgehaalde bedrag wordt direct aan ons uitgekeerd zonder zelf nog iets te moeten regelen. Hoe gaat u aan de slag voor vlinders en libellen? Loop, ren, fiets of verzin iets anders ludieks. Een natuur vol vlinders en libellen, daar gaan we voor! Meer info via www.geef.nl/nl/doel/de-vlinderstichting

Fiscus

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt die gift aftrekken voor de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

Neemt u een schenking aan De Vlinderstichting op in uw testament? Dan steunt u ons enorm in onze strijd voor een gezonde natuur. Er komen steeds weer nieuwe generaties mensen. Mensen die wij, hopelijk dankzij u, kunnen aanspreken. Om de toekomst veilig te stellen voor volgende generaties vlinders en libellen. Wij zijn daar erg blij mee. Over erfstellingen en legaten hoeft De Vlinderstichting geen belasting te betalen. Een prettig idee!

Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Rian Boekhorst, 0317-30 52 08 of rian.boekhorst@vlinderstichting.nl. Zij stuurt u ook graag de brochure over nalaten aan De Vlinderstichting toe.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling), dus wij hoeven over de ontvangen giften geen belasting te betalen.

In 't kort

Vlinders blijven onder druk, maar herstel is mogelijk: nieuwe Vlinderbalans 2026 verschenen

Afgelopen april verscheen de Vlinderbalans 2026 waarin we terugblikken op het teljaar 2025: hoe staat het ervoor met onze soorten? De rode draad in deze Vlinderbalans is Basiskwaliteit Natuur (BKN): de minimale kwaliteit die nodig is om ‘gewone’ soorten te laten overleven, juist ook buiten natuurgebieden. Denk aan bloemrijke bermen, schoon water, houtwallen, kruidenrijke oevers en minder stikstof en pesticiden.

Kars Veling

Lantaarntje.

De cijfers laten opnieuw zien dat het niet goed gaat met veel van deze insecten, waaronder veel bestuivers. Zelfs soorten die jarenlang als ‘algemeen’ golden, zoals het lantaarntje, nemen af. Toch zijn er ook kansen en mogelijkheden om te werken aan herstel.

Uit de tellingen van ruim 2500 vrijwilligers blijkt dat de aantallen dagvlinders sinds 1992 met 56 procent zijn gedaald. Vooral in het landelijk gebied is de afname groot. Bermen die vroeger vol zaten met koevinkjes, zandoogjes en dikkopjes zijn nu vaak soortenarm. Ook in Natura 2000-gebieden dalen de aantallen, al gaat het daar nog het minst slecht.

Sommige soorten hadden in 2025 zelfs hun laagste index ooit, zoals de veenbesparelmoervlinder en de bruine eikenpage. Maar er zijn ook lichtpuntjes: het bont zandoogje beleefde zijn beste jaar sinds de start van het meetnet.

Benieuwd naar alle trends, kaarten en analyses? De volledige Vlinderbalans 2026 staat vol inzichten over dagvlinders, libellen, nachtvlinders en hommels, en over wat er nodig is om de neerwaartse trend te keren. Je vindt deze (en eerdere versies) via www.vlinderstichting.nl/vlinderbalans.

Nieuws

Erfparadijzen in beeld, en maak kans op een inheems plantenpakket

Erfparadijzen is een campagne van De Vlinderstichting, SBNL Natuurfonds en Steenbreek om erfeigenaren te inspireren hun erf natuurinclusiever in te richten. Sinds de start van de campagne in maart 2025 hebben al bijna 900 erfeigenaren een erfcheck ingediend! Hieruit blijkt dat veel erven in het buitengebied een bijdrage leveren aan de biodiversiteit. Grote uitdagingen liggen nog in het creëren van plekken in de schuur waar vogels kunnen nestelen en het aanleggen van een vijver of wadi. We nemen je mee in de uitkomsten van die erfchecks tot nu toe. Wat valt op en waar valt nog veel te halen? Lees de hele toelichting via de QR-code aan het einde en laat je inspireren om jouw erf nog natuurinclusiever in te richten!

Nieuwe deelnemers aan de erfcheck maken in 2026 kans op een speciaal samengesteld plantenpakket van Cruydt-Hoeck. Zo kun je je erf op een eenvoudige manier biodiverser en aantrekkelijker maken voor insecten en andere dieren. Cruydt-Hoeck is een inheemse zaden- en plantenkwekerij met als missie om bij te dragen aan biodiversiteitsherstel. Deel deze winactie met andere erfeigenaren!

Naar de toelichting: www.steenbreek.nl

Zeldzame grashommel gevonden

De Vlinderstichting helpt Urgenda in het 7-Vinkjes project met bestuivermonitoring bij diverse boerenbedrijven. In dit traject worden boeren gestimuleerd om diverse natuurmaatregelen te nemen op de percelen, en tegelijkertijd worden de effecten van deze maatregelen op de bestuivende insecten gemonitord. De eerste verrassende resultaten zijn nu al binnen. Tijdens een monitoring op een bedrijf in noord-west Brabant werden meerdere koninginnen van de grashommel gevonden op een uitgebreide strook met witte dovenetel. Dit betreft een nieuwe locatie van deze zeldzame soort, en een eerste duiding voor verdere interessante vondsten!

[advertentie]

[advertentie]

Koop vlinderproducten in onze webwinkel

In samenwerking met Vivara en andere partners bieden wij veel producten aan in onze webwinkel. Een deel van de opbrengst is voor De Vlinderstichting! Je kunt ze bestellen op www.vlinderstichting.nl/vlinderwinkel.

Verrekijkers

Pentax Papilio II

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Deze kijkers kan je scherpstellen tot op 50 cm.

6,5 x 21

Prijs: € 157,- **Donateursprijs: € 137,-**

8,5 x 21

Prijs: € 179,- **Donateursprijs: € 159,-**

Fietsen met vlinders

Kars Veling, projectleider bij De Vlinderstichting: "De monarchvlinder is een magische vlinder! Elk jaar uit een groot deel van Noord-Amerika met miljoenen op de vleugels naar een klein plekje in Mexico. Dit prachtige verhaal duikt, vanaf de fiets, in het boeiende leven van deze trekvlinder en neemt je mee op die gevaarlijke reis. Een fragiele vlinder, zo denken we weleens, die tot de grootste dingen in staat is."

Prijs: € 26,99

Online libellencursus

Lastig hoor, libellen herkennen. Leer het nu gemakkelijk online met een van de libellencursussen. Er is een beginnerscursus en voor wie toe is aan een stapje verder zijn er drie gevorderdencursussen.

Prijs: € 7,50

Minigids Vlinders

Met deze handige uitvouwkaart leer je in één oogopslag alle Nederlandse dagvlinders herkennen. Afmetingen, determinatiekenmerken en vliegtijden maken herkenning extra makkelijk. Met tips voor het herkennen van moeilijke soorten.

Dit gidsje is het welkomstgeschenk voor nieuwe donateurs. Ideaal dus om mensen die er nog niet zoveel van weten kennis te laten maken met vlinders.

Prijs: € 10,00

Veldgids Dagvlinders

Met deze nieuwe vlindergids kan iedere liefhebber alle 150 soorten dagvlinders van Noordwest-Europa snel en betrouwbaar herkennen. Gedetailleerde foto's van de boven- en onderzijde van de vlinders maken herkenning gemakkelijk. Met compacte informatie over de kenmerken, vliegtijd, zeldzaamheid en verspreiding. De 'Veldgids Dagvlinders' brengt relevante informatie fraai en overzichtelijk in beeld. Hierdoor is deze gids toegankelijk voor zowel professionals als beginners.

Prijs: € 39,95

Een Duurzame Tuin

'Een Duurzame Tuin' van Albert Vliegenthart is een inspirerend boek dat laat zien hoe je jouw tuin, balkon of terras aantrekkelijk kunt maken voor bijen, vlinders en andere nuttige insecten. Door eenvoudige maatregelen en gebruik van de juiste planten zal het natuurleven in je eigen stukje groen snel toenemen. Met heel praktische informatie over nuttige dieren, goede plantcombinaties en concrete tips om van je eigen stukje groen een diervriendelijk paradijsje te maken.

Ook leuk als cadeau voor iemand wiens tuin nog wel wat extra's voor insecten kan gebruiken.

Prijs: € 24,99

Tekst: Rik Wever De Vlinderstichting

Groentipje?

Op 10 april kwam Ria Olde Rechterschot een wel heel bijzonder oranjetipje tegen. Of moeten we zeggen groentipje? De vlek op de vleugelpunt van dit exemplaar was gedeeltelijk felgroen, zelfs onder verschillende lichtomstandigheden. Hoewel er af en toe wel eens kleurafwijkingen voorkomen, was deze extreme vorm van het oranjetipje nog niet bij ons bekend. Hoe dit oranjetipje een groentipje heeft kunnen worden is niet helemaal duidelijk, mogelijk zit de afwijking hem puur in het pigment van de bovenvleugels. Wij zijn in ieder geval blij dat Ria dit bijzondere exemplaar zo duidelijk heeft kunnen fotograferen.

Een 'groentipje'. *Foto's: Ria Olde Rechterschot*

De bildrager. *Foto: Corine Osté*

Het verkennertje en de bandstipspanner waren enkele hoogtepunten in 2025 in de tuin van Corine. *Foto's: Corine Osté*

Bildrager duikt weer op

Op 15 april trof Corine Osté een zeer zeldzame bildrager aan in haar zelfgebouwde nachtvlinderval in de tuin. De bildrager kent uit ons land enkele historische waarnemingen, maar werd daarna jaren niet meer gezien. Tot in april 2022 een exemplaar nabij Dordrecht werd waargenomen. De waarneming van Corine betreft voor zover bekend de tweede bildrager voor deze eeuw. Vermoedelijk waren dit beide zwervers. Dat deze bijzondere soort bij Corine in de tuin opduikt is natuurlijk erg bijzonder, maar aan de andere kant ook niet heel gek, want de afgelopen jaren heeft ze al heel wat zeldzame trekvlinders gevangen in haar achtertuin nabij Ritthem in Zeeland. Zo trof ze bijvoorbeeld het klein purperuiltje, de bandstipspanner, de ni-uil en meerdere gestreepte pijlstaarten en florida-uilen aan in haar tuin het afgelopen jaar. Ook het verkennertje, een zeldzame microvlinder, was een mooi hoogtepunt.